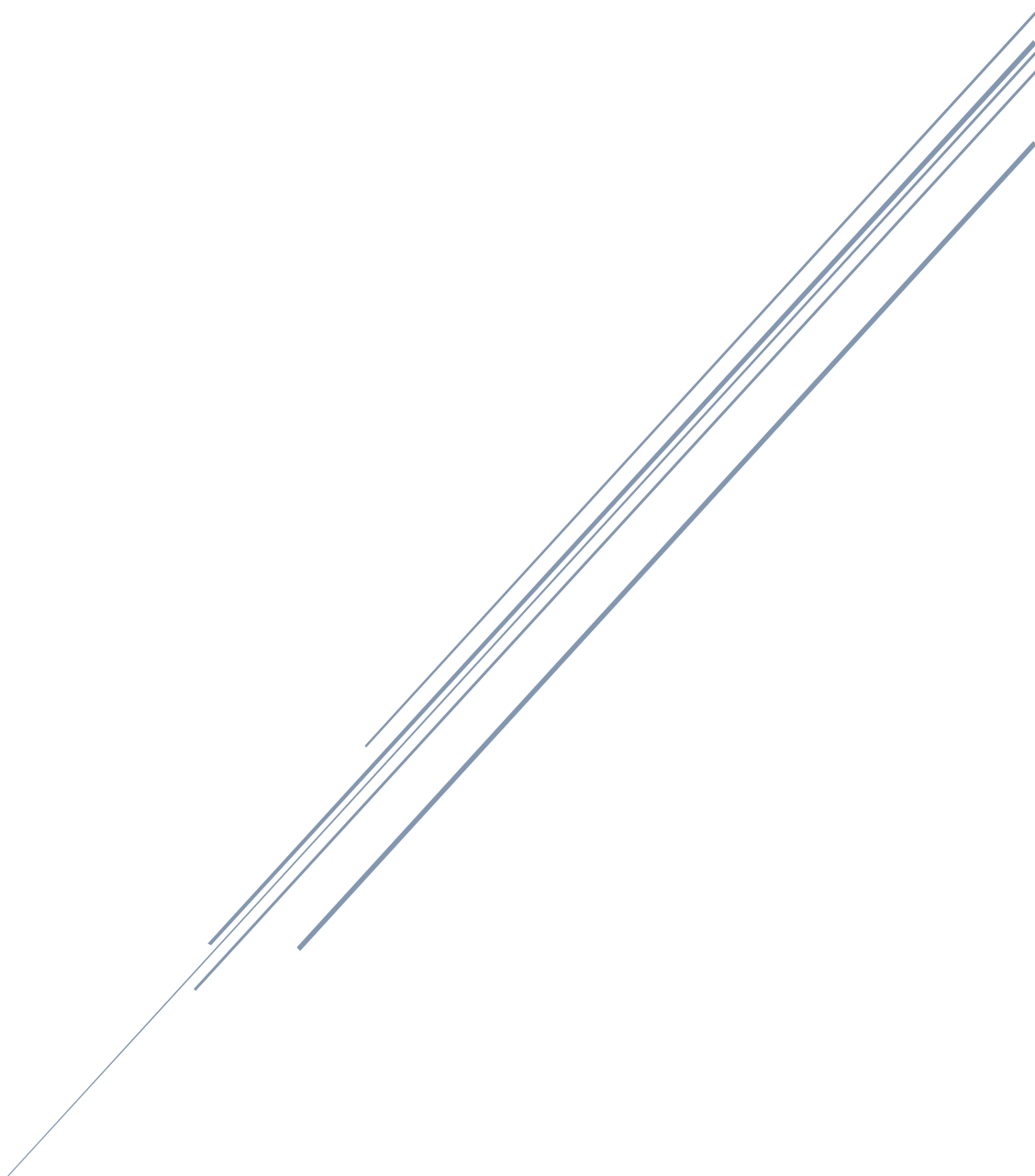

ANALIZA PROPISA U VEZI SA SEKSUALNOM IZNUDOM

(sextortion)

Prof. dr Ivanka Marković
Dr Natalija Petrić

Uvod

Seksualna iznuda (*Sextortion*) je specifičan oblik seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja koji u sebi ima elemente rodno zasnovanog nasilja i korupcije. Upravo iz tih razloga možemo reći da se radi o specifičnom obliku koruptivnog ponašanja u kojem davalac usluge koristi svoju poziciju moći (stvarne ili uobražene) da bi od drugog lica, u zamjenu za izvršenu uslugu, dobio određene seksualne usluge (bilo kojeg oblika). Najčešće je usmjerena ka ženama, a tipičan primjer takve korupcije nalazimo u institucijama u kojima lica koja imaju „moć“ odlučivanja o poziciji drugih zaposlenih lica, kao protuuslugu za napredovanja u službi (zasluženo ili nezasaženo) traže vršenje seksualnih usluga.

Sam naziv seksualna iznuda je problematičan obzirom da se pojam iznude uglavnom vezuje za radnje koje su praćene upotrebom nasilja, sile ili prijetnje upotrebe sile kako bi se od drugog lica dobila neka korist ili usluga. Međutim, kod seksualne iznude nema primjene sile ili prijetnje upotrebe sile, već se umjesto toga koristi službena funkcija ili autoritet koji proizilazi iz društvene, političke, profesionalne ili neke druge pozicije, kako bi se drugo lice, u cilju realizacije vlastitih interesa, navelo na vršenje seksualnih radnji. Postoje sličnosti i sa krivičnim djelom Obljuba zloupotrebom položaja, kao i sa krivičnim djelom Polna ucjena, ali se ne može poistovjetiti sa tim krivičnim djelima, jer se kod seksualne iznude radi o 'dobrovoljnom' vršenju seksualnih radnji koje, u kontekstu ovog djela, predstavljaju naknadu za izvršenu uslugu od strane drugog lica. Dakle, postoji dobrovoljnost na strani onog ko vrši takve radnje a istovremeno i koruptivni odnos koji je obavijen velom tajnosti od strane oba učesnika.

U narednom tekstu ćemo izvršiti analizu propisa koji se odnose na rodno zasnovano nasilje i korupciju, kao i neke druge oblasti koje su sa njima povezane, kako bismo utvrdili da li je zakonodavac u Bosni i Hercegovini i Republici Srpskoj prepoznao ovo ponašanje kao oblik rodno zasnovanog nasilja ili kao oblik korupcije.

Analiza propisa na nivou Bosne i Hercegovine

Zakon o ravnopravnosti polova Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 32/10 - prečišćeni tekst) uređuje, promoviše i štiti ravnopravnost polova, garantuje jednake mogućnosti i ravnopravan tretman svih osoba bez obzira na pol, u javnoj i u privatnoj sferi društva, te uređuje zaštitu od diskriminacije na osnovu pola.

Član 3.

„(1) Diskriminacija po osnovu pola je svako stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe ili grupe osoba zasnovano na polu zbog kojeg se osobama ili grupi osoba otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava ili sloboda.

(2) U svojim oblicima diskriminacija može biti direktna, indirektna, uznemiravanje, seksualno uznemiravanje, poticanje na diskriminaciju i nasilje po osnovu spola.“

Iz prethodnog proizilazi da je seksualno uznemiravanje oblik diskriminacije po osnovu pola.

Član 5.

„(1) Uznemiravanje je svako neželjeno ponašanje po osnovu pola kojim se želi povrijediti dostojanstvo osobe ili grupe osoba i stvoriti zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje ili kojim se postiže takav učinak.

(2) Seksualno uznemiravanje je svaki neželjeni oblik verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja polne prirode kojim se želi povrijediti dostojanstvo osobe ili grupe osoba, ili kojim se postiže takav učinak, naročito kad to ponašanje stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

(3) Poticanje na diskriminaciju zasnovano na spolu, ako je počinjeno sa namjerom, izjednačava se sa diskriminacijom u smislu člana 3. ovog Zakona.“

Seksualna iznuda, kao što smo rekli, predstavlja takvo ponašanje kojim jedno lice, koristeći svoj položaj, funkciju ili bilo šta drugo što mu daje osjećaj moći u odnosu na drugo lice, kao naknadu za uslugu koju čini tom drugom licu, traži vršenje određene seksualne usluge, znajući ili ne, da na taj način to drugo lice ponižava, vrijeđa ili degradira. Pod pojmom usluge u kontekstu seksualne iznude treba podrazumijevati određene radnje kojima pogoduje drugom licu u ostvarivanju zakonitih ili nezakonitih benefita, npr. zapošljavanje, napredovanje u službi, polaganje ispita, bolja ocjena na ispitu, itd. Ponižavajući, degradirajući položaj proizilazi iz činjenice da onaj ko daje seksualnu uslugu to čini ne radi seksualne privlačnosti ili nekih drugih emotivnih razloga, već da bi na taj način, pretvarajući svoje tijelo u robu, izvršio seksualnu uslugu u zamjenu za činidbu koju vrši tražilac seksualne usluge.

pss sst

Ako pođemo od definicije uznemiravanja koja je sadržana u stavu 1. ovog člana, te imajući u vidu suštinu seksualne iznude, smatramo da bi se član 5. trebao dopuniti novom odredbom kojom bi se predvidjelo da „poseban oblik uznemiravanja po osnovu pola predstavlja seksualna iznuda, koju čini onaj, ko koristeći poziciju moći ili autoriteta za izvršenu radnju ili propuštanje dužne radnje, od drugog lica zahtijeva vršenje određene seksualne usluge.“

U skladu sa naprijed navedenim neophodno je i u članu 29. ovog zakona, nakon riječi: „seksualno uznemiravanje“, dodati riječi: „seksualnu iznudu“.

Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH“, br. 59/09 i 66/16)

Ovim zakonom uspostavlja se okvir za ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti svim licima u Bosni i Hercegovini i uređuje sistem zaštite od diskriminacije.

Ovaj Zakon primjenjuje na postupanje svih javnih tijela na nivou države, entiteta, kantona i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, opštinskih institucija i tijela, te pravnih lica s javnim ovlašćenjima, kao i na postupanje svih pravnih i fizičkih lica, u svim a posebno u, između ostalih, oblastima zapošljavanja, rada i radnih uslova, uključujući pristup zaposlenju, zanimanju i samozapošljavanju kao i radne uslove, naknade, napredovanja u službi i otpuštanja s posla; socijalne zaštite, uključujući socijalno osiguranje, socijalne naknade, socijalnu pomoć (naknade za stanovanje, naknade za mlade, itd.) i način postupanja prema korisnicima socijalne zaštite; obuke uključujući početno osposobljavanje i stalno stručno usavršavanje, sve vrste i sve nivoe profesionalnog usmjeravanja, naprednog stručnog usavršavanja, dokvalifikacije i prekvalifikacije, uključujući i sticanje praktičnog radnog iskustva; članstva u profesionalnim organizacijama, uključujući članstvo u organizaciji radnika ili poslodavaca ili u bilo kojoj organizaciji čiji članovi obavljaju neko određeno zanimanje; uključenost u takve organizacije i pogodnosti koje pružaju takve organizacije (član 6), dakle, u svim oblastima u kojim je

Od posebnog značaja za analizu seksualne iznude i pravnog okvira u Bosni i Hercegovini je član 4. ovog zakona:

Član 4.

(1) Uznemiravanje je svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekom od osnova iz člana 2. stav (1) ovog Zakona koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja.

(2) Seksualno uznemiravanje je svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode čiji je cilj ili efekat povreda dostojanstva lica, posebno kada se njime stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

(3) Mobing je oblik nefizičkog uznemiravanja na radnom mjestu koji podrazumijeva ponavljanje radnji koje imaju ponižavajući efekat na žrtvu čija je svrha ili posljedica degradacija radnih uslova ili profesionalnog statusa zaposlenog.

(4) Segregacija je djelo kojim (fizičko ili pravno) lice odvaja druga lica na osnovu jedne od nabrojanih osnova iz člana 2. ovog zakona, u skladu s definicijom diskriminacije sadržanom u članu 2. ovog zakona.

(5) Izdavanje naloga drugima za vršenje diskriminacije i pomaganje drugima prilikom diskriminacije, poticanje na diskriminaciju smatra se oblikom diskriminacije.

(6) Težim oblikom diskriminacije smatrat će se diskriminacija počinjena prema određenoj osobi po više osnova iz člana 2. stav 1. ovog zakona (višestruka diskriminacija), diskriminacija počinjena više puta (ponovljena diskriminacija) i diskriminacija koja postoji duže vrijeme (produžena diskriminacija).

Kao i kod prethodno analiziranog zakona, smatramo da je potrebno da se, polazeći od definicije uznemiravanja koja je sadržana u stavu 1. ovog člana, te imajući u vidu suštinu seksualne iznude, član 4. Zakona o zabrani diskriminacije dopuni novim stavom kojim bi se propisalo da „seksualna iznuda predstavlja poseban oblik uznemiravanja, koju čini onaj, ko koristeći poziciju moći ili autoriteta za izvršenu radnju ili propuštanje dužne radnje, od drugog lica zahtijeva vršenje određene seksualne usluge.“ Naime, mišljenja smo da je seksualna iznuda i oblik ucjenjivanja, koji za cilj ima iskorištavanje nepovoljnog statusa pojedinca, te iznudu seksualne aktivnosti kao posljedicu diskriminatornog položaja tog pojedinca.

Zakon o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije („Službeni glasnik BiH“, br. 103/09 i 58/13)

Analizom teksta ovog zakona utvrdili smo da se odredbom člana 1. propisuje predmet zakona pri čemu se navodi: „Ovim Zakonom uređuju se: pojam korupcije, osnivanje i pravni status Agencije za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije (u daljnjem tekstu: Agencija), način i oblici prevencije korupcije, principi rada Agencije, djelokrug i nadležnosti Agencije, poslovi i zadaci, način rukovođenja, saradnja i odnosi s javnošću.“

Definicija korupcije se navodi u odredbi člana 2. i glasi: „U smislu ovog Zakona, korupcija označava svaku zloupotrebu moći povjerene javnom službeniku ili licu na političkom položaju na državnom, entitetskom, kantonalnom nivou, nivou Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, gradskom ili općinskom nivou, koja može dovesti do privatne koristi. Korupcija posebno može uključivati direktno ili indirektno zahtijevanje, nuđenje, davanje ili prihvatanje mita ili neke druge nedopuštene prednosti ili njenu mogućnost, kojima se narušava odgovarajuće obavljanje bilo kakve dužnosti ili ponašanja očekivanih od primaoca mita.“

Analizom navedene odredbe došli smo do zaključka da pojam korupcije ne obuhvata seksualnu korupciju, odnosno seksualnu iznudu, te bi se ona trebala korigovati na način da pored navedenih radnji obuhvati i vršenje seksualnih usluga, tako da glasi:

*„Korupcija posebno može uključivati direktno ili indirektno zahtijevanje, nuđenje, davanje ili prihvatanje mita, **vršenje seksualnih usluga** ili neke druge nedopuštene prednosti ili njenu*

pss sst

mogućnost, kojima se narušava odgovarajuće obavljanje bilo kakve dužnosti ili ponašanja očekivanih od primaoca mita.“

Zakon o radu u institucijama Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 26/04, 7/05, 48/05, 50/08, 60/10, 32/13, 93/17 i 59/2022)

Kao i prethodno analizirani, i ovaj zakon sadrži odredbe koje se mogu dovesti u vezu sa seksualnom iznudom, ali istu ne prepoznaje niti definiše kao takvu. Tako član 86e. ovog zakona zabranjuje i definiše uznemiravanje i seksualno uznemiravanje, nasilje po osnovu pola i mobing, te propisuje obavezu za poslodavca da preduzme efikasne mjere s ciljem sprečavanja nasilja po osnovu pola, diskriminacije, uznemiravanja, seksualnog uznemiravanja u radu i/ili u vezi s radom i mobinga te mu zabranjuje preduzimanje bilo kakvih mjera prema zaposleniku zbog činjenice da se žalio na nasilje, diskriminaciju, uznemiravanje, seksualno uznemiravanje i mobing:

Član 86e.

1. Nije dozvoljeno uznemiravanje i seksualno uznemiravanje, nasilje po osnovu pola te sistematsko zlostavljanje zaposlenika od poslodavca i drugih zaposlenih (u daljnjem tekstu: mobing).
2. Uznemiravanje, u smislu stava 1. ovog člana, jeste svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekim od osnova iz člana 6. ovog zakona, koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica koje traži zaposlenje, kao i zaposlenika, a koje izaziva strah ili stvara ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.
3. Seksualno uznemiravanje u smislu stava 1. ovog člana jeste svaki neželjeni oblik verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja polne prirode kojim se želi povrijediti dostojanstvo lica ili grupe lica, ili kojim se postiže takvo djelovanje, naročito kad to ponašanje stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.
4. Nasilje po osnovu pola predstavlja bilo koje djelo kojim se nanosi ili može nanijeti fizička, psihička, seksualna ili ekonomska šteta ili patnja, kao i prijetnja takvim djelovanjem koja sputava lice ili grupu lica da uživa u svojim ljudskim pravima i slobodama i javnoj ili privatnoj sferi života.
5. Mobing je specifična vrsta ponašanja na radnom mjestu, kojim jedno ili više lica sistematski, u dužem vremenskom periodu, psihički zlostavlja ili ponižava drugo lice, s ciljem ugrožavanja njegovog ugleda, časti, ljudskog dostojanstva i integriteta.
6. Poslodavac je dužan da preduzme efikasne mjere s ciljem sprečavanja nasilja po osnovu pola, diskriminacije, uznemiravanja, seksualnog uznemiravanja u radu i/ili u vezi s radom i mobinga te ne smije preduzimati nikakve mjere prema zaposleniku zbog činjenice da se žalio na nasilje, diskriminaciju, uznemiravanje, seksualno uznemiravanje i mobing.

Zbog istih razloga koji su navedeni i uz prethodno analizirani zakon, mišljenja smo da je potrebno dopuniti član 86e. na način da se u stavu 1. poslije riječi: „seksualno uznemiravanje“ dodaju riječi: „seksualna iznuda“ tako da glasi: „Nije dozvoljeno uznemiravanje, seksualno

pss sst

uznemiravanje, **seksualna iznuda**, nasilje po osnovu pola te sistematsko zlostavljanje zaposlenika od poslodavca i drugih zaposlenih (u daljnjem tekstu: mobing)“.

kao i da se nakon stava 3. doda novi stav koji će glasiti:

„Seksualna iznuda je svako ponašanje kojim jedno lice, koristeći svoj položaj, funkciju ili bilo šta drugo što mu daje osjećaj moći u odnosu na drugo lice, kao naknadu za činjenje ili nečinjenje kojim utiče na radnopravni, poslovni ili profesionalni položaj tog lica, traži vršenje određene seksualne usluge.“

U skladu sa naprijed navedenim neophodno je izmijeniti i stav 6 tako da glasi:

„Poslodavac je dužan da preduzme efikasne mjere s ciljem sprečavanja nasilja po osnovu pola, diskriminacije, uznemiravanja, seksualnog uznemiravanja u radu i/ili u vezi s radom, **seksualne iznude** i mobinga te ne smije preduzimati nikakve mjere prema zaposleniku zbog činjenice da se žalio na nasilje, diskriminaciju, uznemiravanje, seksualno uznemiravanje i mobing“.

Takođe, potrebno je dopuniti i član 60. koji se odnosi na povrede službenih dužnosti budući da isti ne prepoznaje kao povredu radnje koje zabranjuje članom 86e.

Zakon o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 12/02, 19/02, 8/03, 35/03, 4/04, 17/04, 26/04, 37/04, 48/05, 2/06, 50/08, 43/09, 8/10, 40/12 i 93/17)

Ovaj zakon članom 54. stav 2. tačka m) utvrđuje kao povredu službenih dužnosti radnje koje uključuju diskriminaciju, te nasilje na osnovu pola ili polne orijentacije, uznemiravanje na osnovu pola i seksualno uznemiravanje, kao i svaki drugi oblik diskriminacije, u skladu sa zakonom.

Analizom sadržaja odredbi ovog člana utvrđeno je da ne prepoznaje seksualnu iznudu, te je isti potrebno dopuniti tako da glasi:

„m) **diskriminacija**, te nasilje na osnovu pola ili polne orijentacije, uznemiravanje na osnovu pola, **seksualna iznuda** i seksualno uznemiravanje, kao i svaki drugi oblik diskriminacije, u skladu sa zakonom.“

pss sst

Analiza propisa na nivou Republike Srpske

Strategija borbe protiv korupcije u Republici Srpskoj od 2018-2022. godine

Analizom odredaba Strategije borbe protiv korupcije u Republici Srpskoj došli smo da zaključka da se u uvodnom dijelu dokumenta navodi da je „korupcija negativna društvena pojava, koja se manifestuje različitim oblicima zloupotrebe položaja ili ovlašćenja radi sticanja imovinske ili druge koristi, za sebe ili drugoga, bilo da je riječ o javnom, bilo da je riječ o privatnom sektoru. Korupcija predstavlja prijetnju vladavini prava, demokratiji i ljudskim pravima, podriva dobru vladavinu, pravičnost i socijalnu pravdu, uništava konkurenciju, ometa ekonomski razvoj i ugrožava pravilno i pošteno funkcionisanje tržišne privrede, ugrožava stabilnost demokratskih institucija, moralne osnove društva, etičku vrijednost i pravdu.“

U ovoj strategiji se dalje navodi da su „neki oblici koruptivnog ponašanja definisani kao krivična djela u pozitivnim zakonodavstvima. Pored navedenih, postoje i drugi oblici koruptivnog ponašanja koja nemaju obilježja krivičnog djela, ali svakako zaslužuju da budu spriječeni ili kažnjeni.“

Smatramo da bi se nakon ovog teksta trebala pomenuti „seksualna iznuda“ odnosno „seksualna korupcija“ kao specifičan vid korupcije koji karakteriše vršenje seksualnih usluga kao zamjena za određena činjenja ili nečinjenja. Kao takva seksualna korupcija ima elemente korupcije, odnosno međusobni sporazum njenih aktera koji vrše razmjenu usluga, s jedne strane je lice koje daje ili nudi određenu korist drugom licu koje mu zauzvrat vrši određenu seksualnu uslugu. Pri tome je vršenje seksualne usluge dobrovoljno, bez primjene sile ili prijetnje, ali suštinski, ono je iznuđeno snagom autoriteta ili moći onog ko traži takvu protivuslugu.

Strategija sadrži analizu stanja u svakoj od identifikovanih rizičnih oblasti, kao što je to Republička uprava i lokalna samouprava, Unutrašnji poslovi, Pravosuđe, Javne službe sa posebnim osvrtom na zdravstvo i obrazovanje, Zapošljavanje i sukob interesa, Imovinsko-pravni odnosi, Finansije i privreda te Nevladin sektor, političke organizacije i mediji. Nakon toga se navodi da se „na osnovu opšte analize stanja i prepoznatih potreba i slabosti u definisanim rizičnim oblastima, utvrđeni sljedeći strateški ciljevi:

- 1) Jačanje institucionalnog i pravnog okvira za borbu protiv korupcije;
- 2) Efektivnije iskorištavanje postojećih kapaciteta i unapređivanje saradnje u detekciji, procesuiranju i kažnjavanju koruptivnih djela;
- 3) Jačanje transparentnosti i integriteta javnog sektora;
- 4) Obezbijediti adekvatno korištenje informaciono-komunikacionih tehnologija u cilju smanjenja mogućnosti pojave korupcije;
- 5) Podizati svijest građana i javnosti.

Analizom razrade strateških ciljeva došli smo do zaključka da se ne spominje seksualna iznuda ili seksualna korupcija, iako se strateški ciljevi odnose na oblasti u kojima je ona prisutna. Naime, prema nekim podacima, seksualna iznuda je najčešća upravo u oblastima koje su vezane za zapošljavanje, obrazovanje, republičku upravu i slično, odnosno za one oblasti u kojima postoji mogućnost iskorištavanja uticaja i autoriteta, odnosno pozicije moći za dobijanje određenih seksualnih usluga (neovisno od tog da li ponuda dolazi od strane onog ko pruža seksualne usluge ili na zahtjev nosioca moći). Stoga smatramo da je kod razrade pojedinih strateških ciljeva trebalo pomenuti seksualnu korupciju ili seksualnu iznudu. Prvenstveno je to trebalo učiniti kod strateškog cilja broj 1 tako što bi se predložilo unošenje ovog pojma u normativne akte a zatim i kod strateškog cilja broj 5 na način da se građanima predoče statistički podaci o učestalosti ove pojave i ukaže na njenu štetnost po vladavinu prava.

Naime, vrlo teško je otkriti korupciju, budući da se korupcija uglavnom realizuje između dvije strane, u tajnosti, bez svjedoka, rijetko uz učešće posrednika, ali uvijek uz pribavljanje nedopuštene koristi. Takođe, korupcija je transnacionalna pojava koja pogađa sva društva i prisutna je od najranijih epoha razvoja ljudske civilizacije. Vremenom, razvijali su se različiti mehanizmi za sprečavanje, otkrivanje, suzbijanje i kažnjavanje korupcije. Jedan od mehanizama sistemske i sistematske borbe protiv korupcije jeste donošenje republičke strategije borbe protiv korupcije na bazi prethodne analize stanja u društvu, prepoznavanja slabosti i rizika od korupcije, kao i pojavnih oblika korupcije, te uključivanjem što većeg broja relevantnih subjekata iz vladinog i nevladinog sektora u izradu strategije, a potom predlaganjem konkretnih mjera i aktivnosti za sprečavanje, suzbijanje i sankcionisanje te negativne društvene pojave. Imajući u vidu navedeno, pristupilo se izradi i donošenju ovog dokumenta, koji predstavlja kontinuitet u borbi Republike Srpske protiv korupcije.

Zakon o visokom obrazovanju („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 67/2020)

Prema provedenim istraživanjima seksualna korupcija ili seksualna iznuda se često dešava na visokoškolskim institucijama u međusobnim odnosima između nastavnika i saradnika, odnosno između nastavnog osoblja i studenata. Stoga smo analizirali odredbe Zakon o visokom obrazovanju kojim se uređuju ciljevi i principi visokog obrazovanja u Republici Srpskoj, nivoi i vrste visokog obrazovanja, osnivanje, organizacija i rad visokoškolskih ustanova, opšta načela u oblasti obezbjeđenja kvaliteta u visokom obrazovanju, obrazovna, naučnoistraživačka i umjetnička djelatnost visokoškolskih ustanova, prava i obaveze akademskog osoblja i studenata, tijela u oblasti visokog obrazovanja, finansiranje visokoškolskih ustanova, kao i druga pitanja od značaja za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja.

Utvdili smo da zakon u glavi XI – ETIKA, u članu 119. predviđa odredbu o akademskoj čestitosti koja glasi:

(1) Akademski čestitost u skladu sa ovim zakonom podrazumijeva istraživačku čestitost u planiranju, sprovođenju i objavljivanju rezultata istraživanja, nastavničku čestitost u mentorstvu, radu sa studentima i drugim saradnicima u nastavi, odnosno profesionalnost koja se ogleda u poštovanju međunarodnih akademskih normi, zakona i dostojanstva osobe.

pss sst

(2) Povrede istraživačke čestitosti ogledaju se u neetičkim praksama prilikom sprovođenja i objavljivanja rezultata istraživanja kao što su plagiranje, izmišljanje, krivotvorenje, zloupotreba autorstva, dvostruke publikacije, selektivno izvještavanje i slično.

(3) Povrede nastavničke čestitosti ogledaju se u neetičkim praksama prilikom rada sa studentima i nastavnicima kao što su neizvršavanje nastavničkih obaveza, narušavanje dostojanstva ličnosti, uključujući zastrašivanje, ucjenjivanje, primanje mita i slično.

(4) Svaka visokoškolska ustanova dužna je da, u skladu sa svojim opštim aktima, sankcioniše akademsko osoblje za koje se utvrdi da je povrijedilo akademsku čestitost iz st. 2. i 3. ovog člana.

U odredbi o akademskoj čestitosti se u stavu 3. navode i povrede nastavničke čestitosti pri čemu se ističe da se one ogledaju u neetičnim praksama prilikom rada sa studentima i nastavnicima te navode pojedinačni primjeri povrede nastavničke čestitosti, kao što su neizvršavanje nastavničkih obaveza, narušavanje dostojanstva ličnosti, uključujući zastrašivanje, ucjenjivanje, primanje mita i na kraju daje mogućnost da se i slične radnje smatraju povredom nastavničke čestitosti.

Smatramo da je odredbu stava 3. člana 119. ovog zakona neophodno dopuniti tako što bi se nakon navođenja radnje zastrašivanja, ucjenjivanja, trebao dodati i seksualno iznuđivanje. Dakle, odredba bi trebala da glasi na sljedeći način:

*(3) Povrede nastavničke čestitosti ogledaju se u neetičkim praksama prilikom rada sa studentima i nastavnicima kao što su neizvršavanje nastavničkih obaveza, narušavanje dostojanstva ličnosti, uključujući zastrašivanje, ucjenjivanje, **seksualnu iznudu**, primanje mita i slično.*

Seksualna iznuda ili seksualna korupcija iz ovog teksta zakona se odnosi ne samo na međusobnu komunikaciju između nastavnog osoblja i studenata, već i između nastavnika i saradnika, kao i između nastavnog osoblja i ostalih zaposlenih na visokoškolskoj ustanovi.

Zakon o radu („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 1/16, 55/18, 91/21-odluka US i 119/21)

Prema odredbi člana 1. ovog zakona, njime se „uređuju radni odnosi, prava, obaveze i odgovornosti iz radnog odnosa i drugi odnosi po osnovu rada u Republici Srpskoj, ako posebnim zakonima nije drugačije određeno.“

Odredbom člana 24. je predviđeno:

„ (1) Nije dozvoljeno uznemiravanje i seksualno uznemiravanje, nasilje po osnovu pola, kao i sistematsko zlostavljanje radnika od poslodavca i drugih zaposlenih.

(2) Uznemiravanje u smislu stava 1. ovog člana jeste svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekim od osnova iz člana 19. ovog zakona koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica koje traži zaposlenje, kao i radnika, a koje izaziva strah ili stvara ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

(3) Seksualno uznemiravanje, u smislu stava 1. ovog člana, jeste svako verbalno ili fizičko ponašanje koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica koje traži zaposlenje, kao i radnika u sferi polnog života, a koje izaziva strah ili stvara ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

(4) Nasilje na osnovu pola predstavlja bilo koje djelo koje nanosi fizičku, psihičku, seksualnu ili ekonomsku štetu ili patnju, kao i prijetnje takvim djelima koje ozbiljno sputavaju lica da uživaju u svojim pravima i slobodama na principu ravnopravnosti polova, u radu i/ili u vezi sa radom.

(5) Mobing je specifičan oblik ponašanja na radnom mjestu, kojim jedno ili više lica sistematski, u dužem periodu, psihički zlostavlja ili ponižava drugo lice s ciljem ugrožavanja njegovog ugleda, časti, ljudskog dostojanstva i integriteta.

(6) Poslodavac je dužan da preduzme pravovremene i efikasne mjere s ciljem sprečavanja nasilja na osnovu pola, diskriminacije, uznemiravanja, seksualnog uznemiravanja u radu i/ili u vezi sa radom i mobinga, te ne smije preduzimati nikakve mjere prema radniku zbog činjenice da se žalio na nasilje, diskriminaciju, uznemiravanje, seksualno uznemiravanje i mobing.“

Dakle, zakonodavac je naglasio da nije dozvoljeno uznemiravanje, seksualno uznemiravanje, nasilje po osnovu pola, kao i sistematsko zlostavljanje radnika od strane poslodavca i drugih zaposlenih i previdio dužnost poslodavca da preduzme pravovremene i efikasne mjere na njihovom sprečavanju. Pri tome su date i definicije navedenih radnji. Međutim, zakonodavac je propustio da u okviru ovog člana, u stavu prvom, izričito navede da nije dozvoljena seksualna iznuda odnosno seksualna korupcija, te da je nakon toga i definiše. Takvo regulisanje je neophodno jer je činjenica da se seksualna iznuda ili seksualna korupcija često javlja upravo između poslodavaca i zaposlenih, kao i između zaposlenih ukoliko postoji među njima hijerarhijski odnos nadređenosti i podređenosti. Zbog navedenog je neophodno da se izvrši izmjena člana 24. Zakona o radu, na sljedeći način:

*stav 1: Nije dozvoljeno uznemiravanje i seksualno uznemiravanje, **seksualna iznuda**, nasilje po osnovu pola, kao i sistematsko zlostavljanje radnika od poslodavca i drugih zaposlenih.*

da se nakon stava 3. doda novi stav koji će glasiti:

„Seksualna iznuda je svako ponašanje kojim jedno lice, koristeći svoj položaj, funkciju ili bilo šta drugo što mu daje osjećaj moći u odnosu na drugo lice, kao naknadu za činjenje ili nečinjenje kojim utiče na radnopravni, poslovni ili profesionalni položaj tog lica, traži vršenje određene seksualne usluge.“

U skladu sa navedenim neophodno je izmijeniti i stav 6:

*Poslodavac je dužan da preduzme pravovremene i efikasne mjere s ciljem sprečavanja nasilja na osnovu pola, diskriminacije, **seksualne iznude**, uznemiravanja, seksualnog uznemiravanja u radu i/ili u vezi sa radom i mobinga, te ne smije preduzimati nikakve mjere prema radniku zbog činjenice da se žalio na nasilje, diskriminaciju, uznemiravanje, seksualno uznemiravanje i mobing“.*

pss sst

Zakon o zaštiti od uznemiravanja na radu („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 90/21)

Ovim zakonom uređuje se zaštita od uznemiravanja na radu i u vezi sa radom, postupak za ostvarivanje prava na zaštitu od uznemiravanja na radu i u vezi sa radom i druga pitanja od značaja za zaštitu od uznemiravanja na radu i u vezi sa radom.

Glava II pod nazivom: Uznemiravanje na radu obuhvata član 6, 7. i 8. kojima se definiše šta se smatra uznemiravanjem na radu, ko može biti vršilac uznemiravanja na radu pa se odredbom stava 3. člana 7. kaže da je „Uznemiravanje na radu koje može nanijeti štetu seksualne prirode je svako neželjeno verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje polne prirode kojim se ugrožava dostojanstvo radnika, a može uzrokovati zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje za radnika“.

Radnje uznemiravanja na radu u skladu sa odredbama člana 6. i 7. ovog zakona navedene su u članu 8. zakona.

Član 8. glasi:

„Radnjama uznemiravanja na radu, u skladu sa čl. 6. i 7. ovog zakona, smatraju se:

- 1) fizički napad ili prijetnja fizičkim napadom,
- 2) verbalno napadanje, obraćanje uz viku, prijetnju ili vrijeđanje,
- 3) neprimjereno javno komentarisanje ličnih svojstava i osobina radnika,
- 4) upućivanje vulgarnih komentara,
- 5) neopravdano isključivanje radnika iz radnih procesa i procesa donošenja odluka, oduzimanje radniku sredstava potrebnih za obavljanje posla i zabrana komuniciranja sa radnikom,
- 6) neopravdano uskraćivanje neophodnih informacija, namjerno davanje pogrešnih informacija ili uputstava u vezi sa radom ili radnim procesom,
- 7) postavljanje neadekvatno kratkih rokova za izvršenje posla ili neosnovano preopterećivanje radnika radnim zadacima,
- 8) dodjeljivanje neadekvatnih poslova u kontinuitetu, koji nisu u skladu sa stručnom spremom i sposobnostima radnika, osim u slučajevima i na način utvrđen propisima kojima se uređuje oblast rada,
- 9) neopravdano stalno omalovažavanje rezultata rada radnika,
- 10) prikupljanje i obrada podataka o porodičnom, odnosno bračnom statusu i planiranju porodice, zahtijevanje isprava ili drugih podataka koji nisu od neposrednog značaja za obavljanje poslova kod poslodavca ili ostvarivanja prava radnika,

11) neosnovano kažnjavanje ili uskraćivanje ostvarivanja prava po osnovu rada,

12) druge radnje koje imaju za cilj ili predstavljaju ugrožavanje dostojanstva, ugleda, ličnog i profesionalnog integriteta, zdravlja i položaja radnika, koje izazivaju strah ili stvaraju neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje, pogoršavaju uslove rada ili dovode do toga da se radnik izoluje ili navede na to da otkáže ugovor o radu ili drugi ugovor.“

Iz prethodnog je vidljivo da se radnjama uznemiravanja na radu kojima se može nanijeti šteta seksualne prirode (član 5. stav 3) ne smatraju radnje seksualne iznude ili korupcije. Stoga smatramo da je neophodno izvršiti izmjenu člana 8. ovog zakona na način da se doda nova tačka kojom će se pored ostalih radnji uznemiravanja decidno navesti da radnju uznemiravanja na radu predstavlja: „svaka radnja preduzeta od strane lica koje je na rukovodećoj poziciji a koja je usmjerena na iznuđivanje seksualnih usluga od strane radnika“.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 102/12, 108/13, 82/15 i 84/19)

Ovim zakonom uređuje se zaštita od nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici, lica koja se u smislu ovog zakona smatraju članom porodice ili porodične zajednice, subjekti zaštite i postupak zaštite žrtava nasilja u porodici, osnivanje Savjeta za borbu protiv nasilja u porodici, mjere za zaštitu žrtve od nasilja u porodici i druga pitanja od značaja za zaštitu od nasilja u porodici.

Osnovni cilj ovog zakona je zaštita žrtava nasilja u porodici sprečavanjem i suzbijanjem nasilja u porodici kojim se krše ustavom i zakonima zagarantovana osnovna ljudska prava i slobode.

Zakonom su propisane radnje nasilja u porodici, lica koja se, u smislu ovog zakona, smatraju članom porodice ili porodične zajednice, prava žrtava nasilja u porodici na pomoć, podršku i zaštitu, a određeno je i ko su subjekti koji ih pružaju, te pravo žrtava na pristup ovim subjektima.

U članu 6. stav 1. ovog zakona propisano je da nasilje u porodici, u smislu ovog zakona, postoji ukoliko postoji osnov sumnje da je član porodice ili porodične zajednice izvršio radnje fizičkog, seksualnog, psihičkog i/ili ekonomskog nasilja, kao i prijetnje koje izazivaju strah od fizičke, seksualne, psihičke i/ili ekonomske štete kod drugog člana porodice ili porodične zajednice.

Stavom 2. člana 6. navodi se da radnje nasilja u porodici, u smislu stava 1. ovog člana, jesu:

- a) primjena sile na fizički ili psihički integritet člana porodice ili porodične zajednice,
- b) postupanje koje može prouzrokovati ili izazvati opasnost da će prouzrokovati fizičku ili psihičku bol ili patnju člana porodice ili porodične zajednice,
- v) prouzrokovanje straha ili lične ugroženosti ili povrede dostojanstva člana porodice ili porodične zajednice ucjenom ili drugom prinudom,
- g) verbalni napad, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrđnim imenima, te drugi načini grubog uznemiravanja člana porodice ili porodične zajednice,

psst

- d) seksualno nasilje,
- đ) onemogućavanje pristupa zdravstvenoj zaštiti i njezi,
- e) praćenje i svi drugi slični oblici uznemiravanja člana porodice ili porodične zajednice,
- ž) namjerno ošteće nje ili uništenje imovine člana porodice ili porodične zajednice, zajedničke imovine, ili imovine u posjedu,
- z) uskraćivanje ili oduzimanje prava na ekonomsku nezavisnost zabranom rada ili držanje člana porodice ili porodične zajednice u odnosu zavisnosti ili podređenosti,
- i) vaspitanje djece na način ponižavajućeg postupanja,
- j) oduzimanje djece ili izbacivanje iz stana člana porodice ili porodične zajednice,
- k) iscrpljivanje radom, izgladnjivanjem, uskraćivanjem sna ili neophodnog odmora članu porodice ili porodične zajednice,
- l) nepridržavanje odluke nadležnog organa kojom je utvrđen lični kontakt djece sa roditeljima,
- lj) zadržavanje putne isprave ili nekog drugog dokumenta člana porodice ili zajednice,
- m) nasilna izolacija ili ograničenje slobode kretanja člana porodice ili porodične zajednice i
- n) svaka druga radnja koja predstavlja nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici.

Analizom odredbe člana 6. ovog zakona, jasno je da seksualna iznuda nije prepoznata kao radnja nasilja, u smislu stava 1. ovog člana, što je i očekivano, s obzirom da se ovaj pojam vezuje za koruptivno ponašanje koje se dešava izvan porodice ili porodične zajednice. Međutim, iako se seksualna iznuda najčešće dešava u oblastima koje su vezane za rad i radne odnose, zapošljavanje, obrazovanje i druge oblasti javnog života, odnosno za one oblasti u kojima postoji mogućnost iskorištavanja uticaja i autoriteta, odnosno pozicije moći za dobijanje određenih seksualnih usluga, to ne znači da je oblast privatnog života pošteđena od ovog oblika rodno zasnovanog nasilja. Upravo se u odnosima između počinioca nasilja, najčešće lica muškog pola kojem tradicionalno pripada dominantan i privilegovani položaj u porodici kao onoga u čijim je rukama skoncentrisana moć da odlučuje 'o životu i smrti' žrtve, može zamisliti upotreba seksualne iznude kao sredstva da se žrtvi nasilja u porodici 'omogućí' da npr. održava kontakt sa djecom, da joj se 'dozvoli' sloboda kretanja, zasnivanje radnog odnosa, odlazak kod ljekara i sl. Mišljenja smo da ovakve radnje, pored nadređenosti počinioca žrtvi i neravnoteži moći počinioca i žrtve koju počinilac zloupotrebljava, sadrže i psihološku prinudu, odnosno elemente pritiska na žrtvu i takozvanu 'ovo za ono' situaciju u kojoj počinilac zahtijeva seksualnu uslugu u zamjenu za određenu korist. I u ovakvim situacijama je, pod opravdanjem da će žrtva imati određenu korist od pristanka na seksualnu uslugu ili aktivnost, počinilac ucjenom produžio nepovoljan položaj, odnosno produžio neravnopravan odnos prema žrtvi.

Radi toga je bilo potrebno da se u članu 6. u stavu 2. tačka d) dopuni na način da se poslije riječi: „seksualno nasilje“ dodaju riječi: „i seksualna iznuda“.

pss sst

Međutim, s obzirom da je na 40. sjednici Vlade Republike Srpske koja je održana 5. oktobra 2023. godine utvrđen Nacrt zakona o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja prema ženama Republike Srpske, te da je isti upućen u skupštinsku proceduru i da će biti razmatran tokom novembra 2023. godine, a gotovo izvjesno će biti, nakon razmatranja Nacrta a prije utvrđivanja teksta Prijedloga ovog zakona, upućen na javnu raspravu, umjesto zagovaranja za dopune važećeg zakona, svrsishodnije je djelovati u pravcu poboljšanja Prijedloga ovog zakona, zbog čega u nastavku analiziramo njegove relevantne odredbe:

Nacrt zakona o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja prema ženama Republike Srpske (utvrđen na 40. sjednici Vlade Republike Srpske 5. oktobra 2023. godine)

Nacrtom ovog zakona nastoji se žrtvama nasilja prema ženama učiniti dostupan i efikasan sistem mjera pomoći, podrške i zaštite, sve u cilju zaustavljanja trenutnog nasilja koje trpe, sprečavanja njegovog ponavljanja, a posebno eliminisanja mogućeg fatalnog ishoda. Cilj ovog zakona jeste rano prepoznavanje svih oblika nasilja, koordinisano i jasno djelovanje nadležnih institucija ali i društva u cjelini i isti zahtijeva dodatni angažman i obuku službenih i stručnih lica nadležnih subjekata zaštite, pravovremeno i jasno postupanje, osnivanje Savjeta i Odbora za suzbijanje nasilja u porodici, nasilja prema ženama i femicida, usvajanje strateških dokumenata i akcionih planova, praćenje i analizu pojedinačnih slučajeva na terenu kao i periodičnu procjenu ostvarenih efekata uz mogućnost kreiranja novih mjera i aktivnosti, sve sa konačnim ciljem eliminisanja, odnosno svođenja na najmanju moguću mjeru, nasilja u porodici i nasilja prema ženama.

Od značaja za predmetnu analizu su posebno čl. 4-6. Nacrta ovog zakona kojima se utvrđuje šta se smatra nasiljem u porodici, šta nasiljem prema ženama a šta femicidom – lišenjem života žene:

Član 4.

(1) Nasilje u porodici, u smislu ovog zakona, postoji ukoliko postoji osnov sumnje da je član porodice ili porodične zajednice izvršio radnje fizičkog, seksualnog, psihičkog i/ili ekonomskog nasilja, prijetnje koje izazivaju strah od fizičke, seksualne, psihičke i/ili ekonomske štete kod drugog člana porodice ili porodične zajednice.

(2) Radnje nasilja u porodici u smislu stava 1. ovog člana su:

1) primjena sile na fizički integritet člana porodice, bez obzira na to da li je nastupila povreda ili nije,

2) napad na psihički integritet člana porodice, bez obzira na to da li je nastupila povreda psihičkog integriteta ili nije,

3) postupanje koje može prouzrokovati fizičku ili psihičku bol ili patnju člana porodice,

4) drsko i bezobzirno ponašanje prema članu porodice,

5) uzrokovanje straha ili lične ugroženosti ili povrede dostojanstva člana porodice ucjenom ili drugom prinudom,

- 6) oduzimanje djece ili izbacivanje člana porodice iz stambene jedinice u kojoj boravi,
  - 7) verbalni napad, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrđnim imenima, te drugi načini grubog uznemiravanja člana porodice,
  - 8) seksualno zlostavljanje i iskorišćavanje člana porodice,
  - 9) praćenje, uhođenje i svi drugi slični oblici uznemiravanja člana porodice,
  - 10) namjerno oštećenje, uništenje ili prometovanje zajedničke imovine ili imovine u svojini ili u posjedu člana porodice,
  - 11) oduzimanje ili uskraćivanje prava na ekonomsku nezavisnost zabranom rada ili držanjem člana porodice u odnosu zavisnosti ili podređenosti,
  - 12) zanemarivanje djece u njihovom vaspitanju,
  - 13) ponižavajuće postupanje prema djeci ili njihovo vaspitavanje fizičkim kažnjavanjem,
  - 14) uskraćivanje izdržavanja člana porodice,
  - 15) zanemarivanje starih ili iznemoglih članova porodice u njihovom njegovanju ili liječenju,
  - 16) ograničavanje slobode komuniciranja člana porodice sa drugim članovima porodice ili drugim licima,
  - 17) nasilna izolacija ili ograničenje slobode kretanja člana porodice,
  - 18) onemogućavanje pristupa članu porodice zdravstvenoj zaštiti ili njezi,
  - 19) iscrpljivanje radom, izgladnjavanje, uskraćivanje sna ili neophodnog odmora članu porodice,
  - 20) nepridržavanje odluke nadležnog organa ili suda kojim je utvrđeno održavanje kontakata djece sa roditeljem sa kojim dijete ne živi,
  - 21) zadržavanje putne isprave ili nekog drugog dokumenta člana porodice,
  - 22) fotografisanje ili snimanje člana porodice s ciljem njegove diskreditacije ili omalovažavanja njegove ličnosti,
  - 23) neovlašćeno objavljivanje fotografija ili snimaka člana porodice putem informaciono-komunikacionih sredstava, odnosno neovlašćeno dijeljenje fotografija ili snimaka člana porodice putem društvenih mreža, nezavisno od toga da li su sačinjeni uz pristanak ili bez pristanka člana porodice,
  - 24) svaka druga radnja koja predstavlja nasilje u porodici u smislu stava 1. ovog člana.
- (3) Radnjom nasilja u porodici smatraju se i prijetnje radnjama iz stava 1. ovog člana.“

Kao ni u važećem, ni u Nacrtu zakona o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja prema ženama Republike Srpske, seksualna iznuda nije prepoznata kao radnja nasilja, u smislu stava 1. ovog člana. Iz razloga navedenih u analizi člana 6. važećeg zakona, mišljenja smo da je potrebno

pss ost

član 4. ovog Nacrta zakona dopuniti na način da se u stavu 2. člana 4. tačka 8) dopuni tako da glasi: „8) **seksualna iznuda**, seksualno zlostavljanje i iskorišćavanje člana porodice“.

Član 5.

(1) Nasilje prema ženama, u smislu ovog zakona, je kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije žena i predstavlja sve radnje nasilja koje dovode ili mogu da dovedu do fizičke, seksualne, psihičke, ekonomske povrede ili patnje za žene, uključujući i prijetnje takvim radnjama, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode, u javnosti ili u privatnom životu.

(2) Pojam „žena“ iz stava 1. ovog člana, u smislu ovog zakona, uključuje i djevojčice i djevojke koje nisu navršile 18 godina života.“

Za razliku od važećeg zakona koji se odnosi isključivo na zaštitu žrtava nasilja u porodici i porodičnoj zajednici, Nacrtom zakona čije razmatranje se tek očekuje, štite se i žene koje su žrtve različitih vrsta i oblika nasilja.

Mišljenja smo da bi ovaj član trebalo dopuniti kako bi se nedvosmisleno istakla rodna zasnovanost nasilja prema ženama, a time i neravnoteža (i zloupotreba) moći između počinioca nasilja i žene – žrtve nasilja, te isti uskladio sa standardima u ovoj oblasti tako da stav 1. člana 5. glasi:

*„Nasilje prema ženama, u smislu ovog zakona, je kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije žena i predstavlja sve radnje **rodno zasnovanog** nasilja koja dovode ili mogu da dovedu do, fizičke, seksualne, psihičke ekonomske povrede ili patnje za žene, uključujući i prijetnje takvim radnjama, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode, u javnosti ili u privatnom životu.“*

Dodatno, potrebno je poslije stava 1. dodati novi stav 2. koji bi glasio:

„Rodno zasnovano nasilje prema ženama, u smislu ovog zakona, je nasilje koje je usmjereno protiv žene zato što je žena, odnosno ono koje nesrazmjerno utiče na žene.“

a sadašnji stav 2. prenumerise u stav 3.

Takođe, za razliku od važećeg, ovim Nacrtom zakona se u članu 6. definiše i lišenje života žene – femicid:

Član 6.

(1) Femicid, kao najteži oblik i posljedica nasilja prema ženama u smislu ovog zakona, je svako lišenje života žene izvršeno, u potpunosti ili djelimično, zbog njene pripadnosti ženskom polu ili smrt žene koja je posljedica radnji nasilja prema njoj, bez obzira na to da li je osumnjičeni za radnje nasilja član porodice ili drugo lice.

(2) Lišenje života žene – femicid počinjen od člana porodice u smislu ovog zakona je lišenje života žene zbog njenog pola, u ime kulture, običaja, vjere, tradicije, časti ili drugih razloga netrpeljivosti prema njoj zato što je žena.

(3) Lišenje života žene – femicid počinjen od drugog lica u smislu ovog zakona je lišenje života žene zbog njenog pola, koje je počinjeno pretežno u kontekstu:

psst

- 1) seksualne eksploatacije,
  - 2) trgovine ljudima,
  - 3) seksualnog nasilja,
  - 4) kontinuiteta nasilja prema ženama,
  - 5) protivpravnog medicinskog tretmana,
  - 6) genitalnog sakaćenja,
  - 7) počinjeno u svakom drugom kontekstu, zbog toga što je žena.
- (4) Indirektni femicid je, u smislu ovog zakona, samoubistvo žene koje je uzrokovano prethodnim nasiljem u porodici ili nasiljem koje je počinilo drugo lice.“

Mišljenja smo da bi i ovaj član Nacrta zakona trebalo dopuniti na način da se u stavu 3. poslije tačke 3. doda nova tačka 4. „seksualne iznude“, a preostale tačke prenumerišu.

Strategija za suzbijanje nasilja u porodici Republike Srpske (2020-2024)

Kao ni važeći zakon kojim se uređuje oblast zaštite od nasilja u porodici (ali ni Nacrt budućeg zakona), Strategija za suzbijanje nasilja u porodici Republike Srpske ne prepoznaje seksualnu iznudu kao oblik rodno zasnovanog nasilja. To je i očekivano, obzirom da se ovaj pojam vezuje za koruptivno ponašanje koje se dešava izvan porodice ili porodične zajednice.

Iako rezultati svih istraživanja nedvosmisleno potvrđuju da se seksualna iznuda najčešće dešava u oblasti javnog života, odnosno najčešće onim vezanim za rad i radne odnose, zapošljavanje, obrazovanje i druge oblasti javnog života, odnosno za one oblasti u kojima postoji mogućnost iskorištavanja uticaja i autoriteta, odnosno pozicije moći za dobijanje određenih seksualnih usluga, ukoliko se prihvati razmišljanje o mogućnosti da se seksualna iznuda može dešavati i u krugu lica koje zakoni prepoznaju kao članove porodice i porodične zajednice, potrebno je da buduća Strategija za suzbijanje nasilja u porodici Republike Srpske prioritizira i ovaj oblik nasilja i planira aktivnosti za njegovo suzbijanje.

Nakon usvajanja Nacrta zakona o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja prema ženama Republike Srpske kojim je u članu 10. utvrđeno da Vlada Republike Srpske na prijedlog Ministarstva porodice, omladine i sporta donosi Strategiju za suzbijanje nasilja u porodici Republike Srpske, a na prijedlog Gender centra – Centra za jednakost i ravnopravnost polova Republike Srpske Strategiju za suzbijanje nasilja prema ženama i femicida Republike Srpske i akcione planove za njihovo sprovođenje, u skladu sa zakonom kojim se uređuje oblast strateškog planiranja i upravljanja razvojem, potrebno je sa posebnom pažnjom obraditi i seksualnu iznudu kao oblik rodno zasnovanog nasilja usmjerenog predominantno prema ženama, posebno u Strategiji za suzbijanje nasilja prema ženama i femicida Republike Srpske.

Analiza propisa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine

Zakon o radu („Službene novine FBiH“, br. 26/2016, 89/2018, 23/2020 - odluka US, 49/2021 - dr. zakon, 103/2021 - dr. zakon i 44/2022)

Prema odredbi člana 1. „ovim zakonom uređuje se zaključivanje ugovora o radu, radno vrijeme, plaće, prestanak ugovora o radu, ostvarivanje prava i obaveza iz radnog odnosa, zaključivanje kolektivnih ugovora, mirno rješavanje kolektivnih radnih sporova i druga pitanja iz radnog odnosa, ako drugim zakonom ili međunarodnim ugovorom nije drugačije određeno“.

Odredbom člana 9. je regulisano pitanje uznemiravanja i nasilja na radu na sljedeći način:

„(1) Poslodavcu i drugim licima zaposlenim kod poslodavca zabranjeno je uznemiravanje ili seksualno uznemiravanje, nasilje po osnovu spola, kao i sistematsko uznemiravanje na radu ili u vezi s radom (mobing) radnika i lica koja traže zaposlenje kod poslodavca.

(2) Uznemiravanje u smislu stava 1. ovog člana je svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekim od osnova iz člana 8. ovog zakona koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva radnika i lica koje traži zaposlenje, a koje uzrokuje strah ili neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

(3) Seksualno uznemiravanje u smislu stava 1. ovog člana je svako ponašanje koje riječima ili radnjama seksualne prirode ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva radnika i lica koje traži zaposlenje, a koje izaziva strah ili stvara ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

(4) Nasilje na osnovu spola je bilo koje djelo koje nanosi fizičku, psihičku, seksualnu ili ekonomsku štetu ili patnju, kao i prijetnje takvim djelima koje ozbiljno sputavaju lica u njihovim pravima i slobodama na principu ravnopravnosti spolova na radu ili u vezi sa radom.

(5) Mobing predstavlja specifičnu formu nefizičkog uznemiravanja na radnom mjestu koje podrazumijeva ponavljanje radnji kojima jedno ili više lica psihički zlostavlja i ponižava drugo lice, a čija je svrha ili posljedica ugrožavanje njegovog ugleda, časti, dostojanstva, integriteta, degradacija radnih uvjeta ili profesionalnog statusa.“

Dakle, kao i u Zakonu o radu Republike Srpske, izričito je zabranjeno uznemiravanje, seksualno uznemiravanje, nasilje po osnovu pola, kao i sistematsko uznemiravanje na radu ili u vezi sa radom radnika i lica koja traže zaposlenje kod poslodavca. Zakonodavac je dao definicije uznemiravanja, nasilja na osnovu pola kao i seksualnog uznemiravanja. Međutim, zakonodavac je propustio da u okviru ovog člana, u stavu prvom, izričito navede da nije dozvoljena seksualna iznuda odnosno seksualna korupcija, te da je nakon toga i definiše. Takvo regulisanje je neophodno jer je činjenica da se seksualna iznuda ili seksualna korupcija često javlja upravo između poslodavaca i zaposlenih, kao i između zaposlenih ukoliko postoji među njima hijerarhijski odnos nadređenosti i podređenosti.

Zbog navedenog je neophodno da se izvrši izmjena člana 9. Zakona o radu, na sljedeći način:

stav 1: Poslodavcu i drugim licima zaposlenim kod poslodavca zabranjeno je uznemiravanje ili seksualno uznemiravanje, **seksualna iznuda**, nasilje po osnovu spola, kao i sistematsko uznemiravanje na radu ili u vezi s radom (mobing) radnika i lica koja traže zaposlenje kod poslodavca.

Pored toga, neophodno je nakon stava 3. dodati novi stav koji će glasiti:

„Seksualna iznuda je svako ponašanje kojim jedno lice, koristeći svoj položaj, funkciju ili bilo šta drugo što mu daje osjećaj moći u odnosu na drugo lice, kao naknadu za činjenje ili nečinjenje kojim utiče na radnopravni, poslovni ili profesionalni položaj tog lica, traži vršenje određene seksualne usluge.“

Zakon o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo, „Službene novine Kantona Sarajevo, broj: 36, od 8.9.2022. godine

U Federaciji BiH svaki kanton donosi svoj zakon o visokom obrazovanju. Za predmet analize odabrali smo navedeni zakon jer je donesen krajem prošle godine te smo željeli utvrditi da li je ovim zakonom regulisano pitanje seksualne iznude ili seksualne korupcije, obzirom na činjenicu da se upravo visokoškolske ustanove spominju kao mjesta na kojima se ona često vrši.

Zakon o visokom obrazovanju u dijelu osmom, - AKADEMSKA ETIKA – u članu 147.

(Tijela nadležna za pitanja akademske etike) navodi:

- (1) Visokoškolska ustanova je dužna, u skladu s ovim zakonom, osnovati jedno ili više tijela nadležnih za unapređenje akademskih vrijednosti, očuvanje akademskog integriteta i akademske etike, zaštitu od diskriminacije, uznemiravanja na osnovu spola i seksualnog uznemiravanja, standardizaciju moralnih ponašanja i etičnog djelovanja akademskog osoblja u istraživanjima, nastavi i društvenim odnosima.“

Analizom navedene odredbe zaključili smo da ni ovaj zakon ne sadrži pojam seksualne iznude ili seksualne korupcije kao nedozvoljenog i neprihvatljivog oblika ponašanja u okviru visokoškolske ustanove i djelatnosti kojom se ona bavi. Stoga smatramo da je neophodno u navedenu odredbu, nakon riječi „uznemiravanje na osnovu spola i seksualnog uznemiravanja“ dodati i seksualnu iznudu ili seksualnu korupciju“.

Dakle, norma treba da glasi:

- (2) *Visokoškolska ustanova je dužna, u skladu s ovim zakonom, osnovati jedno ili više tijela nadležnih za unapređenje akademskih vrijednosti, očuvanje akademskog integriteta i akademske etike, zaštitu od diskriminacije, uznemiravanja na osnovu spola i seksualnog uznemiravanja, **seksualne iznude ili korupcije**, standardizaciju moralnih ponašanja i etičnog djelovanja akademskog osoblja u istraživanjima, nastavi i društvenim odnosima.“*

psst sst

Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine ("Sl. novine FBiH", br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016, 75/2017 i 31/2023)

Seksualno uznemiravanje ili polno uznemiravanje

Pitanje seksualne iznude ili korupcije je povezano sa krivičnim djelom obljava zloupotrebom položaja, ali se po nekim karakteristikama ipak razlikuje od njega. U najširem smislu riječi seksualno uznemiravanje obuhvata i seksualnu iznudu jer seksualna iznuda označava radnje kojima se od drugog lica zahtijeva ili traži neka seksualna usluga kao zamjena za izvršenu radnju. Obzirom da Krivični zakon Federacije BiH nije još uvijek implementirao odredbe Istanbulske konvencije te da ne predviđa krivično djelo polno uznemiravanje, smatramo da bi je neophodno u Krivični zakonik unijeti to krivično djelo. Krivično djelo bi trebalo da glasi:"

Polno uznemiravanje

Član 170.

(1) Ko polno uznemirava drugo lice, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

(2) Ako je djelo iz stava 1. ovog člana učinjeno prema licu koje je u odnosu podređenosti ili zavisnosti prema učiniocu ili koje je posebno ranjivo zbog uzrasta, bolesti, invaliditeta, zavisnosti, trudnoće, teške tjelesne ili duševne smetnje, učinilac će se kazniti kaznom zatvora do dvije godine.

(3) Polno uznemiravanje je svako verbalno, neverbalno ili fizičko neželjeno ponašanje polne prirode koje je usmjereno na povredu dostojanstva nekog lica u sferi polnog života, a koje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

Strategija borbe protiv korupcije u Federaciji BiH je važila za period od 2016 do 2019. godine. Trenutno nema nove strategije a primjenjuje se Akcioni plan za borbu protiv korupcije za period od 2021. godine do donošenja nove strategije za borbu protiv korupcije u Federaciji BiH od 8.2.2022. godine.

Međutim, ni ranije važeća Strategija borbe protiv korupcije nije davala detaljniju definiciju korupcije niti je pominjala seksualnu iznudu ili korupciju. Stoga je veoma važno da nova Strategija za borbu protiv korupcije obuhvati i ovaj oblik korupcije.

Neophodno je da se navede postojanje seksualne iznude" odnosno „seksualne korupcije“ koja predstavlja specifičan vid korupcije koji karakteriše vršenje seksualnih usluga u zamjenu za određena činjenja ili nečinjenja. Kao takva seksualna korupcija ima elemente korupcije, odnosno međusobni sporazum njenih aktera koji vrše razmjenu usluga, s jedne strane je lice koje daje ili nudi određenu korist drugom licu koje mu zauzvrat vrši određenu seksualnu uslugu. Pri tome je vršenje seksualne usluge dobrovoljno, bez primjene sile ili prijetnje, ali suštinski, ono je iznuđeno snagom autoriteta ili moći onog ko traži takvu protivuslugu.

psst

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici („Službene novine FBiH“, br. 20/2013 i 75/2021)

Ovim zakonom uređuje se: zaštita od nasilja u porodici, pojam porodice i nasilje u porodici, vrsta i svrha zaštitnih mjera za osobe koje su počinile radnje nasilja u porodici, način i postupak izricanja zaštitnih mjera, zaštita žrtve od nasilja u porodici, međusobna povezanost svih subjekata koji su u funkciji zaštite od nasilja u porodici i druga pitanja od značaja za zaštitu od nasilja u porodici.

Odredbom člana 7. ovog zakona propisano je da nasilje u porodici, u smislu ovog zakona, postoji ukoliko postoje osnove sumnje da su učinjene radnje kojim član porodice nanosi fizičku, psihičku ili seksualnu bol ili patnju i/ili ekonomsku štetu, kao i prijetnje koje izazivaju strah od fizičkog, psihičkog ili seksualnog nasilja i/ili ekonomske štete kod drugog člana porodice.

Radnje nasilja u porodici ili prijetnje tim radnjama, u smislu stava 1. ovog člana, su:

- 1) svaka primjena fizičke sile na fizički ili psihički integritet člana porodice,
- 2) svako postupanje jednog člana porodice koje može prouzrokovati ili izazvati opasnost da će prouzrokovati fizičku ili psihičku bol ili patnju,
- 3) prouzrokovanje straha ili osobne ugroženosti ili povrede dostojanstva člana porodice ucjenom ili drugom prinudom,
- 4) fizički napad člana porodice na drugog člana porodice, bez obzira na to da li je nastupila fizička povreda ili nije,
- 5) verbalni napad, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrđnim imenima, te drugi načini grubog uznemiravanja člana porodice od drugog člana porodice,
- 6) seksualno uznemiravanje,
- 7) uhođenje i svi drugi slični oblici uznemiravanja drugog člana porodice,
- 8) oštećenje ili uništenje zajedničke imovine ili imovine u posjedu,
- 9) upotreba fizičkog nasilja ili prouzrokovanje straha sa ciljem oduzimanja prava na ekonomsku nezavisnost zabranom rada ili držanjem člana porodice u odnosu zavisnosti ili podređenosti,
- 10) upotreba fizičkog i psihičkog nasilja prema djeci i zanemarivanje u njihovom odgoju,
- 11) fizičko i psihičko nasilje prema starim, iznemoglim osobama i zanemarivanje u njihovom njegovanju i liječenju,
- 12) nasilna izolacija ili ograničenje slobode kretanja člana porodice i
- 13) propuštanje dužne pažnje i nepružanje pomoći i zaštite članu porodice i pored obaveze prema zakonu.

Analizom odredbe člana 7. ovog zakona, jasno je da ni u Federaciji BiH, kao ni u Republici Srpskoj, seksualna iznuda nije prepoznata kao radnja nasilja, u smislu stava 1. ovog člana, što je i očekivano, s obzirom da se ovaj pojam vezuje za koruptivno ponašanje koje se dešava izvan porodice ili porodične zajednice. Ukoliko se prihvati argumentacija navedena uz analizu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici (Republike Srpske), i u ovom zakonu je potrebno dopuniti član 7. stav 2. tačka 6) na način da se poslije riječi: „Seksualno uznemiravanje“ dodaju riječi: „i seksualna iznuda“.

Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2021-2027. godine

Vlada Federacije BiH je na sjednici održanoj u januaru 2023. godine usvojila Strategiju za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2021-2027. godina. Cij ove strategije je smanjenje nasilja u porodici, a prioriteti su poboljšanje systemske prevencije, te unapređenje sistema sveobuhvatne i efikasne zaštite žrtava nasilja u porodici kroz promociju tolerancije, nenasilja i rodne ravnopravnosti u porodici i društvu, kao i razvijanje mehanizama ranog prepoznavanja i otklanjanja faktora rizika za nasilje u porodici. Ova strategija obuhvata provođenje niza mjera koje su usmjerene na unapređenje zaštite žrtava nasilja u porodici, socijalne i zdravstvene zaštite, psihološke podrške, te smještaja u sigurnu kuću i osiguravanja privremenog smještaja. Također, obuhvataju i pravna savjetovanja, programe zapošljavanja, edukacije, te materijalnu podršku, ekonomsko osnaživanje i zapošljavanje. Među mjerama za unapređenje istražnih i pravosudnih radnji u slučajevima nasilja u porodici, u Strategiji se ističu poboljšanje uslova za žrtve nasilja, djecu žrtava i svjedoke, kao i efikasnosti rada službenih lica u slučajevima nasilja u porodici.

Nije bilo moguće pronaći podatak da li je Parlament Federacije BiH razmatrao ovu Strategiju i da li je ista usvojena u parlamentarnoj proceduri.

Ova aktivnost je realizovana u sklopu projekta “Građani/ke u borbi protiv tihe korupcije” koji je dio šireg programa “Podrška građanima u borbi protiv korupcije” implementiranog od strane CCI uz finansijsku podršku USAID”. Sadržaj je isključiva odgovornost Helsinškog parlamenta građana Banja Luka i ne mora nužno održavati stavove USAID-a ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

pss ost

Realizuje:

Banja Luka, oktobar 2023.